

Proiectul Marcusian*

Cristian S. Calude**

La sărbătorirea de la Academie din 2015, Profesorul Solomon Marcus, pe scurt, Profesorul, a prezentat un „Raport pentru ultimii cinci ani și proiect pentru următorii” care a început cu următorul paragraf: „În anul 2010, când am fost sărbătorit aici, la împlinirea a 85 de ani, am spus: cuvântul-cheie este proiect. În momentul în care nu mai ai proiecte, nu mai dai sens unui mâine, e ca și cum nu mai trăiești și, de aceea, mă simt acum obligat să dau raportul pentru perioada din 2010 încoace și să prezint proiectul pentru următorii ani.”

Raportul a avut trei părți.

Prima parte, care este justificată de Google Scholar, se referă la citări. Cu mulți ani înainte de lansarea lui Google Scholar în 20 noiembrie 2004, Profesorul a militat pentru importanța citărilor, de cele mai multe ori fără succes. Nu toate citările sunt la fel de semnificative și Profesorul avea o ierarhie care începea cu citarea unui nume în titlul lucrării sau numirea unui rezultat cu numele autorului până la citarea altor lucrări legate de tema articolului. Am avut privilegiul să răsfoiesc câteva dintre cele peste 50 de caiete în care Profesorul își nota idei, rezultate, probleme deschise și citări. Cred că locul acestor caiete este Biblioteca Academiei. În această parte a raportului se înscriu multe articole de matematică, istoria matematicii, filosofie, educație, cărți, printre care editarea împreună cu Smaranda Lalescu a operei matematicianului și omului de cultură Traian Lalescu (Editura Academiei Române, 2013). Unic printre matematicienii români, Profesorul a editat (singur sau în colaborare) operele matematice

ale mai multor matematicieni români: Dimitrie Pompeiu, Miron Nicolescu, Alexandru Froda, Simion Stoilow și Grigore C. Moisil. Acad. Gheorghe Păun, urmând exemplul Profesorului, a editat o parte din opera Profesorului, *Solomon Marcus, Opere Alese – Informatică* (2 volume), Editura Spandugino, 2018.

A doua parte a raportului include călătoriile în țară și în străinătate, în care Profesorul interacționa cu persoane cu preocupări dintre cele mai diverse. Mesajul principal era sfidarea granițelor dintre discipline și promovarea globalizării culturale.

A treia parte a raportului, puțin vizibilă din afară, a inclus o miriadă de întâlniri directe și o bogată corespondență electronică cu un număr foarte mare de persoane, de la foști studenți și cititori ai scrierilor sale până la numeroși copii, părinți, elevi, studenți, profesori și alte categorii.

Proiectul Profesorului pentru următorii ani a fost următorul:

„Pentru anii care vin, în mod special pentru anul acesta, agenda mea este foarte încărcată; voi participa la întâlniri internaționale la Istanbul, Viena, Turku (Finlanda), Bonn (Germania). Nu-mi mai pot permite să merg prea departe, de aceea am evitat unele destinații. Am, de asemenea, o agendă foarte încărcată pentru întâlniri cu tinerii. Vă voi da un exemplu, am fost invitat, ca și anul trecut, la Cluj-Napoca în luna iulie, timp de o săptămână, de o grupare de tineri cu sloganul „Vrem să fim creatori de viitor”; sunt inițiative extraordinare. Voi fi mereu pe teren, chiar în zilele următoare mă voi întâlni cu elevii care s-au calificat pentru faza națională a Olimpiadei de Lingvistică.”

*Alocuțiune susținută la Sesiunea omagială „Centenar Solomon Marcus” (12 martie 2025, Aula Academiei Române)

** Prof. univ. dr., Universitatea din Auckland, membru al Academiei Europaea

„Anii care vin” s-au micșorat doar la un an, dar unele dintre activități s-au materializat în pofida soartei. De la începutul anului 2016 au apărut șapte articole scrise de Profesor, o carte (S. Marcus. *Copiii sub agresiune*, Spandugino, 2016) și numărul de citări a crescut cu aproape 1000. Articolele se înscriu în temele abordate de Profesor în ultimii ani, probleme de matematică, istoria matematicii, semiotică, educație, limba română. De remarcat articolul S. Marcus „Les mathématiques, un pont entre le visible et l’intelligible”, *Visible*, 2023, <https://www.unilim.fr/visible/>. În acest articol Profesorul discuta un rezultat neintuitiv și puțin citat chiar în domeniul teoriei algoritmice a informației, și anume faptul că dezordinea nu este niciodată totală – o consecință a teoremelor lui Ramsey, de exemplu. Profesorul leaga acest fenomen de arbitrar: expresiile „mulțime arbitrară” sau „funcție arbitrară” sunt în afara vizualului. Desenarea unui triunghi arbitrar este imposibilă, deoarece când procesul se termină rezultatul este un triunghi unic, cu proprietăți bine definite: caracterul arbitrar s-a pierdut. Teoremele lui Lebesgue pentru mulțimi arbitrare de puncte pe dreapta reală și cele ale lui Blumberg și

Sierpinski pentru funcții reale arbitrare ilustrează același fenomen. Analogiile între noțiuni, rezultate matematice, teorii matematice, unele surprinzătoare, au fost surse de noi și spectaculoase rezultate ale Profesorului.

În ultimii nouă ani au plecat dintre noi patru dintre colegii și prietenii săi, membri ai Academiei Mircea Malița (1927–2018), Cabiria Andreian Cazacu (1928–2018), Ciprian Ilie Foaș (1933–2020), Nicolae Dinculeanu (1925–2024).

După neurologul american David M. Eagleman, autorul cărții *Sum: Forty Tales from the Afterlives*, Pantheon Press, 2009, volum tradus în 28 de limbi, există trei stadii ale morții. Primul este atunci când organismul încetează să funcționeze. Al doilea este atunci când corpul neînsuflețit este înmormântat. Al treilea este un moment, cândva în viitor, când numele său este rostit pentru ultima dată.

Profesorul ar remarca imediat că primele două stadii ale morții sunt algoritmic decidabile, dar al treilea nu este. Profesorul este departe de ultimul stadiu, dată care nu va fi cunoscută de nimeni.

